

vorming van Hervormde predikanten, en wel doordat zij de wettelijke en financiële mogelijkheid opende van door de Synode te benoemen kerkelijke hoogleraren. De wijze, waarop de Synode van haar recht gebruik maakte — onder de zes benoemden was er slechts één van orthodoxe richting — wekte grote verontwaardiging, ook bij de ethischen. Maar dit nam niet weg, dat men nu weer zijn verwachting kon stellen op verbetering via de nagestreefde gezondmaking van de kerk zelf, en zowel de ethischen als een deel der gereformeerden, letterlijk op hoop van zegen, konden blijven vasthouden aan de verleidelijke idee van de nationale of de volkskerk en haar historische betrekking tot de rijksuniversiteiten.

De tweede gebeurtenis, die de scheiding der geesten in de hand werkte, was de wending, die zich in Kuyper zelf voltrok tijdens een ernstige psychische en fysieke inzinking, waarvoor hij genezing zocht in een buitenlands verblijf, dat meer dan een jaar geduurd heeft. Deze inzinking, gevolg van overwerktheid, was mede verhaast door het fiasco van zijn pogingen, om tegenover de modernen een eensgezind front van ethischen en confessionelen te handhaven ⁴⁰⁾. Tijdens „de stille eenzaamheid van het lijdend”, aldus zijn eigen getuigenis, is hij pas „met beslistheid” over gegaan tot de „religie onzer vaders” ⁴¹⁾. In patria teruggekeerd vroeg hij opnieuw belangstelling voor de universiteitskwestie, maar nu in een kleine kring van enkel engere geestverwanten. Zij durfden in het geloof het waagstuk aan. Van hun overleg is de oprichting van de „Vereniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag” op 5 december 1878 het resultaat geweest.

En daarmee leek de breuk tussen wat we kunnen noemen de orthodoxie in engere en in ruimere zin, of tussen het Réveil- en het gereformeerde type, onheilbaar geworden. Althans wat betreft het hoger onderwijs. In de strijd voor de christelijke lagere school en op het terrein van de politiek is de samenwerking aanvankelijk wèl gecontinueerd. Gunning bijvoorbeeld heeft „van heeler harte” ⁴²⁾ het volkspetitionnement ondertekend. Bronsveld nam in '79 met Kuyper zitting in het bestuur van De Unie „Een School met den Bijbel” en in hetzelfde jaar preeste hij „Ons Program” als een werk, waarin niet alleen „de fondamenteen bloot gelegd” worden, „maar ook de hoofdtrekken aan-

⁴⁰⁾ Vgl. Briefwisseling Groen-Kuyper, blz. 357 n.

⁴¹⁾ Geen vergeefs woord, blz. 24.

⁴²⁾ Leven en Werken, dl. II, blz. 85.